

PRAVO NA SAMOOPREDJELJENJE U MEĐUNARODNOM PRAVU

Pregledni naučni rad

UDK: 341.231

DOI 10.51558/2712-1178.2021.7.2.167

Harun Halilović, MA
advokat iz Sarajeva
e-mail: halilovicharun@gmail.com

SAŽETAK

Od svog nastanka, pravo na samoopredjeljenje je podložno različitim tumačenjima i neopravdanom reducirajući, te dovođenju u isključivu vezu sa secesijom. Historijat i razvoj prava na samoopredjeljenje ima zanimljivu putanju. Posebno je zanimljivo pitanje postojanja ili nedostatka konsenzusa oko bitnih elemenata prava na samoopredjeljenje, kao norme međunarodnog prava, počevši od pitanja nosioca tog prava, pa do širine i sadržaja prava na samoopredjeljenje. Također, od bitnog značaja je i sagledavanje različitih modaliteta korištenja prava na samoopredjeljenje, kao što su „interno“, „eksterno“ i tzv. „remedijalno“ samoopredjeljenje, te njihove prihvatljivosti u međunarodnom pravu. Prvenstveni cilj ovog rada je analiza položaja koji pravo na samoopredjeljenje ima u međunarodnom pravu, u kontekstu izvora međunarodnog prava, kao što su konvencije, deklaracije, odluke međunarodnih sudova i drugih tijela. Pravo na samoopredjeljenje i princip teritorijalnog integriteta država, te princip nemješanja u unutrašnje poslove drugih država redovno se navode kao međusobno kontradiktorni principi međunarodnog prava, međutim, nakon bližeg uvida, saznajemo da modalitet korištenja prava na samoopredjeljenje koji je u skladu sa drugim principima međunarodnog prava itekako postoji. Ne koncu, bitno je napraviti i refleksiju pitanja prava na samoopredjeljenje na ustavnopravno uređenje Bosne i Hercegovine, u kontekstu političkih konotacija, u čije svrhe se poziva na pravo na samoopredjeljenje.

Ključne riječi: pravo na samoopredjeljenje, interno, eksterno, remedijalno samoopredjeljenje, secesija, Bosna i Hercegovina

UVOD

Kada govorimo o pravu na samoopredjeljenje, u isto vrijeme govorimo o normi koja je od iznimne važnosti u međunarodnopravnom

kontekstu, ali i o normi koju, od samog početka, prate podjeljena tumačenja, neslaganja i nedostatak međunarodnopravnog konsenzusa oko bitnih pitanja njenog sadržaja. Može se reći da pravo na samoopredjeljenje predstavlja jedan enigmatičan i nedorečen institut međunarodnog prava.

U literaturi se kao začetnik ideje ustanovljenja prava na samoopredjeljenje u modernom međunarodnopravnom kontekstu, navodi američki predsjednik Woodrow Wilson.¹ Wilsonovo shvatanje samoopredjeljenja, međutim, proizilazi iz koncepcije i idealja američke revolucije i shvatanja prava naroda na oslobođenje od kolonijalne vlasti, uspostavljanja demokratske vladavine i reprezentativne demokratije, nasuprot apsolutističkoj vladavini. Prema njegovom shvatanju, samoopredjeljenje predstavlja „*pravo naroda da bira pod čijim suverenitetom će da žive, da budu slobodni od stranih gospodara i da ne budu izručivani od jednog suverena drugome, kao da su roba.*“² Iz ovih riječi može se vidjeti da su inspiracija za njegovo shvatanje prava na samoopredjeljenje ideali američke revolucije i borbe za nezavisnost i oslobođenje od britanskog kolonijalizma. Sa druge strane, svjestan mogućih destabilizujućih efekata pojedinih tumačenja prava na samoopredjeljenje, njegovo viđenje je izraženo stavom: „...samoopredjeljenje će biti odobreno ukoliko ne vodi antagonizmu i neredu... ne može se primjeniti automatizam, jer će uvijek biti nužno prosuditi cjelokupne posljedice i željene promjene „,³

Liga naroda, u svom relativno kratkom postojanju, bavila se i pitanjem prava na samoopredjeljenje. Isto je, međutim, odbačeno kao pravna norma i određeno isključivo kao pojam u kontekstu političkog diskursa. Od prvog susretanja sa pravom na samoopredjeljenje, to pravo je dovodeno u oprečnu vezu sa drugim principima međunarodnog prava, u prvom redu sa pitanjem teritorijalnog integriteta države. Prvo međunarodnopravno tijelo koje se bavilo pitanjem prava

1 Walter, C. , Von Ungern-Sternberg, A. i Abushov, K. (2014.), *Self-Determination and Secession in International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2

2 Citirano u: Cass, D. Z., „*Rethinking Self-Determination: A Critical Analysis of Current International Law Theories*“, *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, Vol. 18, 1992, 21

3 Hilpold, P., „*Self-determination and Autonomy Between Secession and Internal Self-determination*“, *International Journal on Minority and Group Rights* Vol. 24, No. 3, 2017, 308

na samoopredjeljenje bila je Komisija pravnih eksperata pod okriljem Lige naroda koja se 1920. godine bavila pitanjem Alandskih ostrva. Naime, švedska etnička manjina, naseljena na Alandskim ostrvima, a koji su pripali teritoriji Finske, pozivala se na pravo na samoopredjeljenje zahtijevajući odcjepljenje od Finske. Njihov zahtjev je podupirala Švedska. Komisija je zaključila da je njihov zahtjev neosnovan, zauzimajući stav da samoopredjeljenje ne predstavlja pravni, nego politički zahtjev, navodeći kako: „*Pozitivno međunarodno pravo ne prihvata pravo nacionalnih grupa kao takvih, da se odvoje od države čiji su dio, jednostavnom izjavom želje, niti prepoznaje pravo drugoj državi da zahtijeva takvo odvajanje.*“⁴ Dalje, Komisija se bavila i neminovnim implikacijama pitanja samoopredjeljenja na međunarodni poredak i stabilnost, dodajući kako bi „*dodjeljivanje manjinama, bilo jezičkim ili vjerskim, ili bilo kojem dijelu stanovništva pravo da se odvoje od zajednice kojoj pripadaju, iz razloga zato što je to njihova želja ili zadovoljstvo, bi uništilo red i stabilnost unutar države i proizvelo anarhiju u međunarodnom životu, a to bi značilo podržavati teoriju koja je inkompatibilna sa samom idejom države, kao teritorijalnog i političkog jedinstva.*“⁵

Očigledno je, da su prva susretanja sa pravom na samoopredjeljenje otvorila pitanja njegove reperkusije na stabilnost država, međudržavne odnose i međunarodni poredak, te pokazale nedostatak volje i konsenzusa za njegovo kodificiranje kao pravnog instituta. Tako da je samoopredjeljenje ostalo u domenu političkog zahtjeva, njegova međunarodnopravna osnovanost i kodifikacija su morale čekati vrijeme nakon Drugog svjetskog rata.

1. PRAVO NA SAMOOPREDJELJENJE: HISTORIJAT

Izvori međunarodnog prava u prvom redu su međunarodnopravni sporazumi i konvencije. Međutim, ukoliko neka međunarodnopravna norma, bez obzira na njen porijeklo, uživa univerzalnu podršku, može se govoriti o tome da je ista postala dio međunarod-

⁴ The Question of the Aaland Islands: Report of the Commission of Jurists, League of Nations Official Journal, October 1920, Special Supplement No. 3, p. 5.

⁵ Kirgis, F. L., „*The Degrees of Self-Determination in the United Nations Era*“, The American Journal of International Law, Vol. 88, No. 2, 1994, 304

nog običajnog prava i dosegla nivo *ius cogens*.⁶ Značajni izvori međunarodnog prava su presude međunarodnih sudova, koje imaju funkciju u tumačenju, primjeni normi međunarodnog prava na konkretne slučajeve, te snagom argumentacije aktivno učestvuju u oblikovanju tih normi.⁷ Kao dodatni izvori međunarodnog prava spadaju i dokumenti koji nisu po svojoj prirodi obavezujući, kao što su deklaracije, preporuke, zaključci, koji međutim upućuju na način i oblik na koji se određene norme mogu razumjeti i primjenjivati. Još jedan izvor međunarodnog prava, koji je suštinski nepouzdani, ali se nameće kao nezaobilazan, predstavlja praksa država aktera međunarodnog prava. U bilateralnim odnosima, praksa stranaka zapravo ima veći nivo pouzdanosti, jer upućuje na razumijevanje potpisanih od strane potpisnika, čak može poslužiti i za izmjenu samog ugovornog odnosa. Međutim, u multilateralnim odnosima ili pojedinačnim akcijama država, praksa država kao pokazatelj međunarodnog prava i njegovog sadržaja i razumjevanja postaje dostatna, tek na to da ukaže da li, i u kojoj mjeri postoji konsenzus u nekom pitanju, ili ne postoji. Svakako da shvatanje ili ponašanje većeg broja država, naročito država koje su uticajnije u međunarodnom poretku, ukazuje na prihvatljivost ili neprihvatljivost nekog instituta, norme ili principa u međunarodnopravnim odnosima. Shodno tome, postojanje značajne opozicije određenom shvatanju predstavlja prepreku da pojedina norma dosegne nivo običajnog prava u međunarodnom pravu.⁸

Nakon početnih neuspješnih pokušaja kodifikovanja prava na samoopredjeljenje kao međunarodnopravne norme, novi zamah došao je nakon Drugog svjetskog rata prilikom uspostavljanja Organizacije Ujedinjenih Nacija (UN) i usvajanja temeljnih dokumenata te organizacije, kao što su Povelja Ujedinjenih Nacija. Kao novi promotor ustanovljenja prava na samoopredjeljenje, u tom novom kontekstu u literaturi se spominje Sovjetski Savez (SSSR).⁹ Međutim, ideološka pozadina i tumačenje prava na samoopredjeljenje, koju je tada zastupala SSSR, razlikuje se od ideja i shvatanja prvobitno zastupanih od

6 Shaw, M. N. (2008.), *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 73

7 *Ibid*

8 Shaw, M. N. (2008.), *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 89

9 Zubeida, M., „*The Principle of Self-Determination in International Law*“, *The International Lawyer*, Vol. 5, No. 3, 1971, 483

strane Woodrow-a Wilson-a, te ide u smjeru „*klasnog samoopredjeljenja*“, korištenja i preuzimanja kontrole nad ekonomskim resursima, što će postati vidljivo u kasnijim tekstovima konvencija. U Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, pravo na samoopredjeljenje se ne spominje. Sa druge strane u Povelji UN-a, samoopredjeljenje se navodi, ali ne kao pravo, nego kao princip međunarodnopravnih odnosa koje države članice trebaju „poštovati“, bez dodatne razrade tih obaveza.

Zahtjevi naroda koji su bili pod kolonijalnom upravom i historijska inercija koju su proizveli antikolonijalistički pokreti, rezultirali su u prvom međunarodnom dokumentu, u kojem se samoopredjeljenje određuje kao pravo. Deklaracijom o davanju nezavisnosti narodima i zemljama pod kolonijalnom upravom, tj. Rezolucijom UN br. 1514, usvojenom na prijedlog SSSR-a u Generalnoj skupštini UN-a 1960. godine, određuje se kako: „*Svi narodi imaju pravo na samoopredjeljenje. Na osnovu ovog prava oni slobodno određuju svoj politički status i slobodno postižu svoj ekonomski, socijalni i kulturni razvoj*“.¹⁰ Deklaracijom je podvrgavanje naroda stranoj dominaciji i eksploraciji određeno kao negacija osnovnih ljudskih prava. Međutim, u samom članu 6. Deklaracije navodi se kako: „*svaki pokušaj djelimičnog ili potpunog narušavanja nacionalnog jedinstva i teritorijalnog integriteta države, nije u skladu sa ciljevima i principima Povelje UN-a*“.¹¹ Deklaracija, iako striktno pravno neobavezujuća, predstavlja je važan korak u procesu oslobođenja bivših kolonija u procesu dekolonizacije naroda pod stranom dominacijom i eksploracijom i vidljivo je da se pravo na samoopredjeljenje prihvata u kontekstu dekolonizacije i posmatra odvojeno od pojma secesije, koja se odvija van konteksta oslobođenja od kolonijalizma.

I pored opšte prihvaćenosti Deklaracije, ustanovljenje prava na samoopredjeljenje kao međunarodnopravne norme u međunarodnopravno obavezujućem tekstu, dolazi tek usvajanjem Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, te Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine. U ta dva izuzetno važna međunarodnopravna dokumenta, definiše se pravo na samoopredjeljenje, i to u prvom članu koji navodi kako: „*Svi*

¹⁰ Deklaracija o davanju nezavisnosti narodima i zemljama pod kolonijalnom upravom i Rezolucija GS UN br. 1514

¹¹ *Ibid*

narodi imaju pravo na samoopredjeljenje. Temeljem ovog prava oni slobodno određuju svoj politički položaj i slobodno postižu svoj privredni, društveni i kulturni razvoj.¹²

Iz teksta citiranog člana vidljivi su uticaji i tumačenja antikolonijalističkih shvatanja članica, koje su predvodile zahtjeve za ustanovljenje prava na samoopredjeljenje, kodifikovanjem prava na samoopredjeljenje u identičnom obliku kao što je naveden u gore spomenutoj Deklaraciji o davanju nezavisnosti narodima i zemljama pod kolonijalnom upravom. Sa druge strane, vidljivi su i uticaji socijalističkih tumačenja samoopredjeljenja, inkorporiranjem ekonomskih i socijalnih aspekata samoopredjeljenja. Proizilazi da je pravo na samoopredjeljenje naroda prvenstveno definisano kao kolektivno pravo.

Postavlja se pitanje, zbog podudarnosti tekstova, da li se zapravo radi o istom pravu na samoopredjeljenje, ili odvojenim pravima: a) pravu na političko samoopredjeljenje i b) pravu na samoopredjeljenje u ekonomskim, socijalnim i kulturnim pitanjima, a koje zasebno štite „njihovi“ odgovarajući međunarodni Paktovi. Međunarodnopravna tijela i sudovi, nisu se međutim osvrtni na to pitanje.¹³ Postoje teoretske rasprave o tome da li je pravo na samoopredjeljenje doseglo nivo kongentne norme međunarodnog prava,¹⁴ o čemu će dalje biti riječi, kao i rasprave o tome šta je objekat koji se štiti tim pravom, koja je njegova normativno-pravna i filozofska priroda i porijeklo, da li se može govoriti o institutu koji nadilazi prostu poziciju jednog od ljudskih prava, te da li se može govoriti i o pravu na samoopredjeljenje na individualnom nivou,¹⁵ međutim, širi teoretski aspekti zahtijevaju posebnu analizu koja izlazi iz okvira ovog rada.

U svakom slučaju, od samog početka, vidljive su određene razlike između prava na samoopredjeljenje i drugih prava sadržanih u međunarodnim Paktovima. Naime, u literaturi je primjećeno terminološ-

12 Vidi: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1966. godine

13 Smith, R. K.M. (2012.), *Textbook on international human rights*, Oxford University Press, Oxford, 294

14 Cassese, A. (2005.), *International Law*, Oxford University Press, Oxford, 60

15 Vidi dalje: Cassese, A. (1995.), *Self-Determination of Peoples. A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press, Cambridge

ko, ali i sadržajno razlikovanje prava na samoopredjeljenje i drugih prava nabrojanih u tim međunarodnopravnim instrumentima. Kao prvo, navodi se kako su države potpisnice dužne, da pravo na samoopredjeljenje „poštuju“ i „olakšaju“ odnosno „promovišu“, za razliku od termina koji se koristi za neka druga nabrojana prava koje su države članice dužne da „osiguraju“.¹⁶

Međutim, značajnija karakteristika prava na samoopredjeljenje je, da ono nije definisano kao absolutno pravo. U samoj normi sadržanoj u Međunarodnim paktovima, njegovo ostvarenje kvalifikованo poštivanjem principa navedenih u Povelji UN-a.¹⁷ Ti principi su između ostalih: zabrana korištenja sile, zabrana uplitanja u unutrašnje poslove države, obaveza da se međusobni sporovi rješavaju mirnim putem, obaveza saradnje sa drugim državama, jednakost suverenih država koja uključuje poštivanje teritorijalnog integriteta, te ispunjavanje obaveza u dobroj vjeri.¹⁸ Pored Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima te Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, pravo na samoopredjeljenje priznato je i u nekim drugim međunarodnopravnim dokumentima, kao što su član 20. Afričke povelje o pravima čovjeka i naroda iz 1981. godine i Poglavlje VIII Završni akt iz Helsinkija iz 1975. godine.

Pitanje koje se nameće je, da li je pravo na samoopredjeljenje zapravo ustanovljeno i iskorišteno kao međunarodnopravna osnova za proces oslobođenja od kolonijalne dominacije i da li je dovršavanjem procesa dekolonizacije pozivanje na pravo na samoopredjeljenje iscrpljeno. Činjenica je, da je pravo na samoopredjeljenje koje ostvaruju narodi koji su pod kolonijalnom vlašću apsolutno prihvaćeno u međunarodnom pravu te da oko tog vida korištenja prava na samoopredjeljenja postoji konsenzus¹⁹ država subjekata međunarodnog prava, kao i relevantnih međunarodnopravnih subjekata. Sa druge strane, činjenica je, da se pravo na samoopredjeljenje nastavilo razvijati i koristiti izvan čisto kolonijalnog konteksta, međutim, oko

16 Zubeida, M., „*The Principle of Self-Determination in International Law*“, *The International Lawyer*, Vol. 5, No. 3, 1971, 482

17 *Ibid*

18 McCorquodale, R., „*Self-Determination: A Human Rights Approach*“, *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 43, No. 4, 1994, 880

19 Casses, A. (2005.), *International Law*, Oxford University Press, Oxford, 63

načina i obima tog korištenja nema međunarodnopravnog konsenzusa.²⁰ Odmah nakon ostvarivanja prava na samoopredjeljenje, neke od država²¹ koje su nakon oslobođanja od kolonijalne vlasti postale nove članice UN-a, pretvorile su se u kritičare daljeg korištenja prava na samoopredjeljenje i pobornice uskog tumačenja prava na samoopredjeljenje.

Pitanje načina i obima korištenja prava na samoopredjeljenje, pogotovo u kontekstu i vremenu nakon završenog procesa dekolonizacije, bilo je direktno i indirektno tema nekoliko međunarodnopravnih dokumenata, u kojima se stara kontradikcija između prava na samoopredjeljenje i teritorijalnog integriteta država, kao i stabilnosti međunarodnog poretka vratila ponovno u fokus i razmatranje.

Značajni međunarodnopravni dokumenti koji idu u smjeru razjašnjenja tih naizgled suprotstavljenih međunarodnopravnih principa i instituta su svakako Deklaracija o principima međunarodnog prava vezanih za prijateljske odnose iz 1970. godine (tzv. Deklaracija o prijateljskim odnosima) usvojena Rezolucijom 2625 Generalne Skupštine UN kao i Bečka deklaracija iz 1993. godine, nastala u okviru UN Konferencije o ljudskim pravima.

Obje zauzimaju stav kako ništa što upućuje na korištenje prava na samoopredjeljenje ne upućuje na narušavanje teritorijalnog integriteta država, čime se odbacuje ono razumijevanje prava na samoopredjeljenje, čija bi realizacija dovela do nestabilnosti u međunarodnim odnosima, međunarodnom poretku, teritorijalnom integritetu i suverenitetu država kao aktera međunarodnog prava. Deklaracija o prijateljskim odnosima iz 1970. godine navodi da je i uspostavljanje nezavisne države ili asocijacija sa drugom državom jedan od načina realizacije prava na samoopredjeljenje. Međutim, deklaracija navodi kako „ništa u gore navedenim paragrafima neće biti tumačeno kao odobrение ili ohrabrenje bilo koje akcije koja bi rastakala ili narušila, u cijelosti ili u dijelu, teritorijalni integritet ili političko jedinstvo država, koje se ponašaju u skladu sa principima jednakosti u pravima i samoopredjeljenju naroda, unaprijed opisanim i koje posjeduju vlast koja predstavlja cjelokupan narod koji

20 Perišić, P., „Pravo naroda na vanjsko samoodređenje izvan kolonijalnog konteksta i slučaj Kosova“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 34 No. 2, 2013, 783

21 Zubeida, M., „The Principle of Self-Determination in International Law“, The International Lawyer, Vol. 5, No. 3, 1971, 484

pripada toj teritoriji, bez obzira na rasu, porijeklo ili boju. Svaka država će se suzdržati od bilo koje akcije usmjerenje na djelimično ili potpuno narušavanje nacionalnog jedinstva i teritorijalnog integriteta druge države.“²² Bečka deklaracija iz 1993. godine se poziva na Deklaraciju iz 1970. godine, kao i na gore citiranu formulaciju, sa izmjenom u zadnjoj rečenici „... vlast koja predstavlja cjelokupan narod koji pripada toj teritoriji bez ikakvih razlika“.²³

Značajna u ovom kontekstu je i Deklaracija o nedopustivosti intervencije i miješanja u unutarnje poslove država, iz 1981. godine²⁴ koja reafirmiše princip nemiješanja u unutrašnje stvari druge države, naročito u vidu korištenja sile ili prijetnje silom, na zanimljiv način navodeći i stavljajući pravo na samoopredjeljenje u kontekst oslobođenja od kolonijalne dominacije, strane okupacije i vojne represije, te borbe protiv rasističkih režima.

Navedene deklaracije i rezolucije, iako nemaju svojstvo obveznog izvora međunarodnog prava, poput konvencija, paktova i ugovora, predstavljaju veoma značajan izvor međunarodnog prava, koji daje uvid u razumijevanje, tumačenje i na kraju na primjenu normi međunarodnog prava. U tom kontekstu, navedene deklaracije se svakako trebaju uzeti u obzir, pogotovo u situaciji gdje postoji nedorečenost u samom tekstu konvencije ili neslaganje u interpretaciji i primjeni od strane država.

²² Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations

²³ Vidi dalje: Vienna Declaration emanating from the 1993 UN World Conference on Human Rights

²⁴ Vidi dalje: General Assembly Resolution 36/103, Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States

2. MODALITETI OSTVARIVANJA PRAVA NA SAMOOPREDJELJENJE: INTERNO, EKSTERNO I REMEDIJALNO SAMOOPREDJELJENJE

Kao što je rečeno, korištenje prava na samoopredjeljenje u slučaju antikolonijalističkih pokreta je opšte prihvaćeno i uživa konzensus. Međutim, samoopredjeljenje se koristilo i izvan konteksta dekolonizacijskih procesa, što nesumnjivo može da proizvede situacije kojima se narušava princip teritorijalnog integriteta. To sve dovodi do pitanja, na koji način se mogu pomiriti ta dva oprečna međunarodnopravna principa i na koji način se pravo na samoopredjeljenje može koristiti u skladu sa principima Povelje UN-a? Kao što je već spomenuto samom Poveljom, korištenje prava na samoopredjeljenje je zapravo uslovljeno poštivanjem principa Povelje UN-a.

Odgovor je da postoje načini na koji se pravo na samoopredjeljenje može koristiti u skladu sa principima Povelje UN-a. U političkom diskursu pravo na samoopredjeljenje se vrlo često dovodi u vezu sa odcjepljenjem, secesijom i time se percepcija tog važnog instituta međunarodnog prava znatno sužava. Pravo na samoopredjeljenje je zapravo svojim sadržajem mnogo šire i pojmovno nije uvijek istoznačno sa pojmom secesije.

U literaturi, u međunarodnopravnim dokumentima, ali i presudama sudova, razlikuju se a) interno, b) eksterno i c) remedijalno samoopredjeljenje, kao poznati modaliteti samoopredjeljenja, koji uživaju manju ili veću podršku i odobrenje sa međunarodnopravnog aspekta.²⁵

Interne samoopredjeljenje predstavlja odluku stanovništva određene države o svom političkom uređenju, ekonomskom i kulturnom razvoju.²⁶ U pogledu multietničkih ili multiregionalnih društava i unutrašnjeg uređenja tih država, interno samoopredjeljenje njenog naroda ili (različitih) narodâ može imati više oblika, počevši od mehanizama zaštite manjinskih prava, preko autonomije određene grupe o pitanjima bitnim za kulturni, vjerski, obrazovni, ekonomski život, te grupe do teritorijalne demarkacije i autonomije, užih ili širih

25 Smith, R. K.M. (2012.), *Textbook on international human rights*, Oxford University Press, Oxford, 290

26 *Ibid*

razmjera.²⁷ Zajednička karakteristika je da se pravo na samoopredjeljenje koristi unutar granica neke države i uz konsenzus i odobrenje, kao i uz aktivno sudjelovanje zvanične vlasti te države. Takav oblik korištenja prava na samoopredjeljenje predstavlja jedan nekontroverzan modalitet koji zapravo predstavlja pitanje unutrašnjeg uređenja države, te sa aspekta međunarodnog prava, nikada nije predstavljao problem.

Sa druge strane, tzv. „eksterno samoopredjeljenje“ suštinski se odnosi na secesiju i predstavlja proces u kojem dolazi do odcjepljenja određenog dijela teritorije neke države, čime se ostvarenje prava na samoopredjeljenje ispunjava eksterno tj. izlaskom izvan neke države, kada dotadašnje interne granice postaju eksterne.²⁸ U situaciji nepostojanja međunarodnog konsenzusa oko pitanja secesije i prava na eksterno samoopredjeljenje, polaznu tačku prilikom determiniranja postojanja tog prava predstavlja unutrašnje pravo države i njen ustavnopravni poredak.

Kroz historiju su zabilježeni primjeri kada je eksterno samoopredjeljenje (secesija) vršeno uz datu saglasnost neke države, kao što je bio slučaj sa referendumom o nezavisnosti Škotske 2014. godine, koji je odobren od strane vlasti Velike Britanije, ugovorom između centralne i regionalne vlasti, koji je kasnije potvrđen u državnom parlamentu.²⁹ Također, poznati su i slučajevi kada je secesija bila predviđena i omogućena propisima neke države (u pravilu se radi o Ustavu). Na primjer, Ustav Jugoslavije iz 1974. godine, u samom svom početku u članu 1. kaže: „*Narodi Jugoslavije, polazeći od prava svakog naroda na samoopredjeljenje, uključujući i pravo na otcapljenje, na osnovu svoje slobodno izražene volje...*“; također i čl 72. Ustava SSSR-a iz 1977. godine, navodi da „*svaka republika zadržava slobodno pravo na odvajanje od SSSR-a*“. U slučaju Jugoslavije, u toku njenog postojanja, ali i u toku disolucije, nije postojala saglasnost oko pitanja nosioca prava na samoopredjeljenje (tj. da li su to bile republike ili narodi), o čemu će

²⁷ Hilbold, P., „*Self-determination and Autonomy Between Secession and Internal Self-determination*“, International Journal on Minority and Group Rights, Vol. 24, No. 3 , 2017, 328

²⁸ *Ibid*

²⁹ Vidi dalje: <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130102230945/http://www.number10.gov.uk/wp-content/uploads/2012/10/Agreement-final-for-signing.pdf>, pristupljeno u julu 2021

biti riječi poslije u tekstu, međutim, postojanje samog prava na samoopredjeljenje nije nikada osporavano.

Značajnu okolnost dakle, predstavlja i pitanje da li postoji konsenzus unutar države po pitanju secesije ili se radi o unilateranoj akciji jednog njenog dijela. Teoretski, kao primjer konsenzualnog razdruživanja se navodi primjer disolucije Čehoslovačke, a kao primjer konsenzualnog udruživanja, primjer ujedinjenja Istočne i Zapadne Njemačke.³⁰ U slučaju konsenzualne odluke stanovništva neke države, svakako se radi o korištenju prava na samoopredjeljenje, međutim, sa međunarodnog aspekta, isto ima prihvatljivost kao i interno samoopredjeljenje, jer se suštinski i radi o konsenzualnoj internoj odluci koja (može) proizvesti eksterne posljedice u vidu novog državnog i političkog organizovanja. U slučaju Čehoslovačke je proizveo, međutim, u slučaju Škotske, slobodnom demokratskom voljom izraženom na referendumu, iako omogućeno, ono nije proizvelo promjene granica. To opet ne umanjuje činjenicu da je Škotska zapravo konzumirala svoje pravo na samoopredjeljenje, tako što je na održanom referendumu, umjesto secesije, odlučila ostati unutar Velike Britanije.

Sa druge strane, izvan međunarodnopravnog konsenzusa i prihvatljivosti, stoji ono eksterno samoopredjeljenje koje nije predviđeno internim pravom države i koje se odvija uz protivljenje države nad čijim teritorijom se isto vrši, a koje se dešava izvan konteksta dekolonijalizacije. Takav akt zapravo predstavlja secesiju kao aktivnost suprotnu pravnom poretku dotične države i principima Povelje UN-a.³¹

To međutim važi u slučajevima u kojima se radi o secesiji na teritoriji države koja se ponaša u skladu sa principima Povelje UN-a, tj. državi koja funkcioniše na osnovu principa reprezentativne demokratije koja uključuje sve elemente njenog stanovništva, te državi koja poštuje i štiti prava manjina, kao što je navedeno i tumačeno u Deklaracijama UN-a.³² Takve države se smatraju demokratskim društvima koja imaju vlast uspostavljenu na principima reprezentativne

30 Kirgis, F. L., „*The Degrees of Self-Determination in the United Nations Era*“, The American Journal of International Law , Vol. 88, No. 2, 1994, 26

31 Kirgis, F. L., „*The Degrees of Self-Determination in the United Nations Era*“, The American Journal of International Law , Vol. 88, No. 2, 1994, 26

32 Vienna Declaration emanating from the 1993 UN World Conference on Human Rights

demokratije, u kojoj participiraju svi njeni stanovnici bez ikakvih razlika i takve države imaju pravo da se pozivaju na zaštitu teritorijalnog integriteta kao jednog od principa međunarodnog prava.

Iako ne uživa široki međunarodnopravni konsenzus, u teoriji postoji i tzv. „*remedijalno samoopredjeljenje*“, kao oblik eksternog samoopredjeljenja, koji je u malom broju slučajeva priznat i prihvaćen od strane određenog broja država i međunarodnih tijela. U tom slučaju se radi o secesiji i narušavanju teritorijalnog integriteta određene države, koje se međutim dešava u ekstremnim uslovima teškog kršenja prava određene grupe od strane te države, a kojim kršenjem ta država sama opravdava takvo secessionističko ponašanje, koje bi u normalnim uslovima predstavljalo ponašanje suprotno principu teritorijalnog integriteta i drugih principa međunarodnog prava. Međutim, kako ne postoji međunarodnopravni konsenzus, prihvatljivost takvih slučajeva predstavlja odluku svake pojedinačne države kao aktera međunarodnog prava, da li će situaciju remedijalnog samoopredjeljenja (u nekoj drugoj državi) priznati ili ne, što ovisi od svakog pojedinačnog tumačenja i odnosa prema tom slučaju. Kao primjer remedijalnog eksternog samoopredjeljenja u literaturi se navode primjeri Bangladeša ili Kosova.³³ Međunarodni sud pravde (International Court of Justice – ICJ) je u svom Savjetodavnom mišljenju o pitanju saglasnosti sa međunarodnim pravom čina unilateralnog proglašenja nezavisnosti Kosova od 22.07.2010. godine, na vješt način izbjeglo da okarakteriše da li se u konkretnom slučaju radilo o remedijalnom samoopredjeljenju. ICJ se fokusirao na usko definisano pitanje koje mu je upućeno od strane Generalne skupštine UN-a, kao predmet svog Savjetodavnog mišljenja. ICJ je zaključio da sam akt proglašenja nezavisnosti nije protivan relevantnim dokumentima UN-a vezanim za Kosovo, prvenstveno Rezoluciji Vijeća Sigurnosti 1244 iz 1999. godine i kako taj čin zapravo ne prejudicira konačni status Kosova, ne ulazeći u njegove uzroke ni (ozbiljne) posljedice koje je unilateralno proglašenje nezavisnosti proizvelo. Pored toga što je navedeno Mišljenje ICJ-a okarakterisano kao razočarajuće³⁴, u smislu da je međunarodna

³³ Vidmar, J. , „*Remedial Secession in International Law: Theory and (Lack of) Practice*”, *St Antony’s International Review* , Vol. 6, No. 1, 2010, 56

³⁴ Mills, A., „*The Kosovo Advisory Opinion: If You Don’t Have Anything Constructive To Say ...?*“, *The Cambridge Law Journal* , Vol. 70, No. 1 2011, 4

zajednica ostala uskraćena za autoritativno tumačenje prava na samopredjeljenje, pogotovo što je ostala uskraćena za osvrt na tezu o remedijalnom samopredjeljenju i secesiji, ono zapravo predstavlja bitan pokazatelj nepostojanja međunarodnopravnog konsenzusa po pitanju remedijalnog samopredjeljenja. Bez obzira da li primjer Kosova predstavlja primjer remedijalnog samopredjeljenja ili proglašenje nezavisnosti Kosova, ima *sui generis* ustavnopravno i međunarodnopravno utemeljenje, podjelenost međunarodne zajednice oko pitanja priznanja nezavisnosti Kosova, čiju državnost i nezavisnost priznaje veliki broj država, ali koji ne uživa priznanje određenog broja evropskih država, kao i nekih stalnih članica Vijeća Sigurnosti UN-a, svakako ukazuje i na nepostojanje međunarodnog konsenzusa u slučajevima bilo kojeg od oblika eksternog samopredjeljenja koje se provodi uz protivljenje države čiji se teritorijalni integritet narušava. To je između ostalog potvrđeno i neprihvatanjem čina secesije i kasnije aneksije Krima od strane Ruske Federacije, koje je pruzrokovalo jedinstven negativan stav i protivljenje, te sankcije uvedene Rusiji, uglavnom od strane država Zapada. Indikativno je npr. to, da je pred samo izbjijanje sukoba u Ukrajini i referendumu na Krimu 2014. godine, od strane proruskih snaga ponavljana teza o ugroženosti i kršenju kulturnih i jezičkih prava ukrajinskih Rusa, što je u teorijskom kontekstu trebalo da posluži kao opravdanje za pozivanje na remedijalno eksterno samopredjeljenje. Kršenje prava u kontekstu teorijske rasprave o remedijalnom samopredjeljenju, ipak podrazumijeva teške slučajeve kršenja prava i represiju nad određenom grupom, što toj grupi ne ostavlja drugi izlaz osim secesije.³⁵

3. PRAVO NA SAMOOPREDJELJENJE U MEĐUNARODNOJ SUDSKOJ PRAKSI

U međunarodnoj sudskej praksi uočljiv je nedostatak obimnije građe koja se bavi pitanjem eksternog samopredjeljenja, posebno u slučajevima izvan konteksta dekolonizacije. Međunarodni sud pravde (ICJ) ipak se u nekoliko navrata bavio, posredno i neposredno, pi-

35 Van den Driest, S.F., „*Crimea's Separation from Ukraine: An Analysis of the Right to Self-Determination and (Remedial) Secession in International Law*“, Netherland Int Law Rev, Vol. 62, 2015, 352

tanjem prava na samoopredjeljenje. Svi oni su, međutim, u manjoj ili višoj mjeri bili povezani za proces dekolonizacije, osim Savjetodavnog mišljenja vezanog za Kosovo, te djelimično, Savjetodavnog mišljenja vezanog za Palestinu.

Prvi predmeti u kojima se ICJ bavio pitanjem prava na samoopredjeljenje predstavljaju niz od četiri savjetodavna mišljenja i dvije presude po pitanju Južne Zapadne Afrike (sada Namibije) i njenog dugotrajnog procesa dekolonizacije. Niz predmeta je bitan kao potvrda opšte prihvaćenosti prava na samoopredjeljenje u kontekstu dekolonizacije, ali također značajan je i zbog oštре osude politike apartheida.³⁶

U svom Savjetodavnom mišljenju vezanom za Zapadnu Saharu (Western Sahara Case), ICJ je potvrdio kako je formiranje nove države jedan od modaliteta korištenja prava na samoopredjeljenje (mada i tu govoreći u kontekstu oslobođanja od kolonijalne uprave bivše španske teritorije), uvodeći princip insistiranja na postojanju jasno izražene volje stanovništva bivše kolonije, koja mora biti a) slobodno izraženo i bez stranog uplitanja, b) stvarno, tj. izraženo putem slobodnog referenduma.³⁷

Slučaj Istočnog Timora je zanimljiv, jer se zapravo radi o sporu koji je pokrenut od strane Portugala, (bivšeg) kolonijalnog upravitelja nad teritorijom Istočnog Timora, protiv Australije, u kojem je Portugal tražio obustavu istraživanja i korištenja prirodnih resursa i plaćanje reparacija Portugalu i narodu Istočnog Timora. ICJ je u svojoj presudi označio pravo na samoopredjeljenje kao kogentnu normu međunarodnog prava³⁸, koje ima dejstvo *erga omnes*, međutim, nije ušao u detaljniju razradu tih karakteristika.³⁹ Važno je spomenuti i slučaj Case Concerning the Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali), koji nije direktno imao veze sa pravom na samoopredjeljenje ali je

36 Zyberi, G., „*Self-Determination Through The Lens Of The International Court Of Justice*“, Netherlands International Law Review, Vol. LVI, 2009, 440

37 *Ibid*

38 Perišić, P., „*Pravo naroda na vanjsko samoodređenje izvan kolonijalnog konteksta i slučaj Kosova*“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 34 No. 2, 2013, 783

39 Zyberi, G., „*Self-Determination Through The Lens Of The International Court Of Justice*“, Netherlands International Law Review, Vol. LVI, 2009, 447

ustanovio princip *uti possidetis iuris*, primjenjiv pri nastanku novih država, o kojem će se govoriti dalje u tekstu.⁴⁰

U savjetodavnom mišljenju o pitanju izgradnje zida na okupiranom palestinskom području, potvrđujući da samoopredjeljenje nije striktno ograničeno na pitanje dekolonizacije, ICJ smatra kako aktivnosti Izraela onemogućavaju Palestince u ostvarivanju svog prava na samoopredjeljenje.⁴¹ Ovo shvatanje Međunarodnog suda pravde svakako treba gledati u kontekstu *sui generis* situacije odnosa Izraela i okupiranih teritorija na kojem žive Palestinci, te u kontekstu mogućeg rješenja izraelsko-palestinskog konflikta u vidu formiranja dvoje države (tzv. two state solution).⁴² Situaciju Palestine ICJ vidi i kao situaciju prekinute dekolonizacije,⁴³ te se ne može govoriti o secesiji Palestinaca od Izraela i narušavanju teritorijalnog integriteta Izraela, nego o činjenici kako akcije Izraela, među kojima spada i izgradnja zida, predstavljaju *de facto* aneksiju teritorije⁴⁴, koja bi prema zamisljenim planovima, trebala predstavljati dio (buduće) države Palestinaca.⁴⁵

Već spomenuto Savjetodavno mišljenje u vezi Kosova je ostavilo dosta praznina u razumijevanju prava na samoopredjeljenje i svojim uskim tumačenjem predmeta svog mišljenja, izbjeglo dati odgovor na pitanje o mogućnosti remedijalne secesije. Zanimljivo je kako je ICJ ustanovio u svom Mišljenju o proglašenju nezavisnosti Kosova da je princip poštivanja teritorijalnog integriteta primjenjiv u odnosima između država,⁴⁶ a ne na akt eksternog samoopredjeljenja, međutim,

40 *Ibid*, 448

41 Advisory opinion of the International Court of Justice on the Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, 52

42 Advisory opinion of the International Court of Justice on the Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, 8

43 Zyberi, G., „Self-Determination Through The Lens Of The International Court Of Justice“, Netherlands International Law Review, Vol. LVI, 2009, 449

44 Advisory opinion of the International Court of Justice on the Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, 52

45 Cohen-Almagor, R., “Two-State Solution - the Way Forward.” Jahrbuch fur Recht und Ethik, 20, 2012, 396

46 Mills, Alex, „The Kosovo Advisory Opinion: If You Don’t Have

postavlja se pitanje da li se aktom priznanja takve secesije od strane druge države narušava taj ali i niz drugih principa međunarodnog prava.

Među najznačajnijim sudskim odlukama koje se bave pravom na samoopredjeljenje u kontekstu izvan dekolonizacijskog procesa, nezaobilazno se navodi odluka Vrhovnog suda Kanade, koji je odlučujući o pitanju zahtjeva za secesiju kanadske pokrajine Kvebek, izvršio pregled međunarodnopravih normi, te ustanovivši neutemeljenost takvog zahtjeva ponudio autoritarno tumačenje, doprinjevši uveliko međunarodnopravnom razumijevanju prava na samoopredjeljenje, iako se ne radi o međunarodnom sudu. Naime, Vrhovni sud Kanade je razlikujući internu i eksterno samoopredjeljenje ustanovio, da pravo na samoopredjeljenje prvenstveno konzumira unutar okvira postojeće države, te da pravo na unilateralnu secesiju kao takvo nije priznato u međunarodnom pravu. Vrhovni sud Kanade smatra da su odredbe unutrašnjeg prava te koje su prvenstveno mjerodavne po pitanju da li ustavnopravni poredak neke države predviđa pravo na secesiju.⁴⁷ Sud zaključuje kako je „jasno da međunarodno pravo ne daje izričito pravo sastavnom dijelu suverene države na unilateralnu secesiju“⁴⁸. Dalje zaključujući, u vezi eksternog samoopredjeljenja, kako „... Međunarodno pravo na samoopredjeljenje samo daje, u najboljem slučaju, pravo na eksterno samoopredjeljenje u slučajevima bivših kolonija, u slučajevima kada su narodi potlačeni, kao na primjer kada su pod stranom vojnom okupacijom ili gdje je odrediva grupa uskraćena za stvarni pristup vlasti, kako bi mogla da ostvaruje svoj politički, ekonomski, socijalni i kulturni razvoj. U sva ta tri slučaja narodi imaju pravo na eksterno samoopredjeljenje iz razloga što im je onemogućeno da to svoje pravo realizuju internu.“⁴⁹, te kako „... u drugim slučajevima, narodi trebaju svoje pravo na samoopredjeljenje ostvarivati unutar postojeće države. Država čija vlada predstavlja cjelokupan narod ili narode koji žive na njenoj teritoriji, sastavljena na osnovu jednakošt i bez diskriminacije, i koja poštuje pravo na samoopredjeljenje u svom internom aranžmanu, je ovlaštena da održava svoj teritorijalni integritet u skladu sa međunarodnim pravom i da zahtjeva da taj njen integritet bude

Anything Constructive To Say ...?“, The Cambridge Law Journal , Vol. 70, No. 1 2011, 4

47 Reference re Secession of Quebec, [1998], 2.S.C.R

48 *Ibid*

49 Reference re Secession of Quebec, [1998], 2.S.C.R

poštovan od strane drugih država.“⁵⁰ Kako u međunarodnom pravu ne postoji konsenzus o eksternom samoopredjeljenju, koje se vrši izvan konteksta gore nabrojanih slučajeva, polazna tačka za zaključivanje je ustavnopravni poredak i interno pravo države u pitanju. Zaključujući slijedeće: pošto Ustav Kanade ne daje mogućnost secesije, Kvebek nema pravo na eksterno samoopredjeljenje jer „... *Kvebek ne ispunjava ni status kolonije niti status potlačenog naroda, niti se može reći da je stanovnicima Kvebeka uskraćen pristup vlasti.*“⁵¹

Ova presuda, iako nije donešena od strane međunarodnopravnog tijela ili suda, veoma je značajna i široko citirana, prvenstveno zbog snage svoje argumentacije i uvjerljivosti. Stav je široko prihvaćen i citiran i od strane Ustavnog suda BiH, što ćemo vidjeti u nastavku.

4. PITANJE NOSIOCA PRAVA NA SAMOOPREDJELJENJE

Pored pitanja modaliteta korištenja prava na samoopredjeljenje, pitanje koje je od iznimne važnosti, a oko kojeg također nema međunarodnopravnog konsenzusa je i pitanje ko je zapravo nosilac tog prava? Međunarodni paktovi koriste termin „*all peoples*“, koji se prevodi kao „*svi narodi*“. Međutim, taj termin ima različitu kulturno-lošku i ideološku percepciju. U tumačenju, postoje različita shvatanja pojma „*narodi*“, koja su uvjetovana lingvističkim, kulturno-loškim i historijskim uticajima.⁵² U tekstu konvencije, na čiji se član poziva kada se govori o pravu na samoopredjeljenje, koristi se termin „*peoples*“ tj. *narodi*. Prema jednom tumačenju, to se odnosi na grupu koja ima određena zajednička historijska, kulturno-loška, jezička, religijska svojstva i homogenost koja je razlikuju od drugih, čineći je zasebnom grupom. Ta radna definicija koja je prihvaćena od strane pojedinih UN tijela ipak nema konsenzualnu podršku.⁵³ Međutim, termin „*peoples*“ ima i drugo shvatanje, prema kojem se odnosi na cjelokupno

50 Ibid

51 Reference re Secession of Quebec, [1998], 2.S.C.R

52 Hilpold, P., „*Self-determination and Autonomy Between Secession and Internal Self-determination*“, International Journal on Minority and Group Rights Vol. 24, No. 3 , 2017, 328

53 Wilson, G., „*Self-Determination, Recognition And The Problem Of Kosovo*“, Netherlands International Law Review, Vol. LVI, 2009, 471

stanovništvo određene države, odnosno na samu državu, što je konzistentno i sa ostalim primjerima upotrebe termina „peoples“ u drugim UN dokumentima.⁵⁴

Kao što je već rečeno, konsenzus oko mnogih pitanja vezanih za pravo na samoopredjeljenje ne postoji, tako da ni u slučaju pitanja ko je nosilac prava na samoopredjeljenje tj. da li je to narod definisan kao određena zasebna skupina tj. *ethnos* ili narod definisan kao cje-lokupno stanovništvo države tj. *demos*. Vrhovni sud Kanade u gore spomenutom predmetu smatra da frankofona zajednica Kvebeka bi mogla biti identificirana kao nosilac tog prava, zaključivši kako se ne mogu pozivati na pravo na samoopredjeljenje u obliku secesije. U savjetodavnom mišljenju Međunarodnog suda pravde ima stav po kojem Palestinci kao narod imaju pravo na (još nerealizirano) samo-opredjeljenje.⁵⁵

Sa druge strane, pitanje nosioca prava na samoopredjeljenje bilo je akutno značajno za Bosnu i Hercegovinu, te je razmatrano i razrješeno u procesu njenog korištenja prava na samoopredjeljenje i otcjepljenja od bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Raspad Jugoslavije je imao niz specifičnih okolnosti. Za međunarodnopravno shvatanje, a kasnije i samo regulisanje tog procesa od presudnog značaja i mjerodavnosti u međunarodnoj zajednici, bili su stavovi Arbitražne komisije u okviru mirovne konferencije o Jugoslaviji tj. tzv. Badinterove komisije⁵⁶, formirane od strane tadašnje Evropske Ekonomске Zajednice. Badinterova komisija, sastavljena od predsjednika ustavnih sudova pet zemalja, predvođena od strane Roberta Badintera, predsjednika Ustavnog Suda Francuske zaključila je da se Jugoslavija nalazila u procesu raspada, da prema unutarnjim propisima Jugoslavije, tadašnje republike, imaju pravo na odcjepljenje, te da se mora primjeniti princip *uti possidetis iuris* u smislu teritorijalne demarkacije tj. međunarodno priznate su samo granice bivših

54 Kempin, T., „The Right to Self-Determination of Ethnic Groups“, *International Journal on Minority and Group Rights* , Vol. 23, No. 2, 2016, 260

55 Advisory opinion of the International Court of Justice on the Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, 52

56 Pellet, A., “The Opinions of the Badinter Arbitration Committee A Second Breath for the Self-Determination of Peoples”, *European Journal of International Law*, Vol. 178, 1992, 178

republika.⁵⁷

Od velikog značaja je bilo i pitanje ko je nosilac prava na samoopredjeljenje? Srbija je Badinterovoj komisiji uputila pitanje „da li srpska populacija u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, kao jedan od konstitutivnih naroda Jugoslavije, ima pravo na samoopredjeljenje?“⁵⁸ Shodno tome, moralo se odgovoriti na pitanje da li je nosilac prava na samoopredjeljenje „ethnos“ tj. narod definisan kao etnička skupina ili „demos“ tj. narod definisan kao ukupno stanovništvo države. Odgovor Badinterove komisije je bio taj, da se suštinski oglušila na zahtjev etničkih skupina da budu priznati kao nosioci prava na eksterno samoopredjeljenje, preporučivši održavanje referenduma na cijeloj teritoriji BiH, kao preduslova za priznanje njene nezavisnosti. S tim u vezi, Badinterova komisija upućuje etničke skupine na interno korištenje prava na samoopredjeljenje, navodeći u Mišljenju br. 2. da oba međunarodna pakta zapravo ustanovljavaju princip prava na samoopredjeljenje koje služi zaštiti ljudskih prava, zahtijevajući to da nove države moraju omogućiti sva ljudska i manjinska prava garantovana međunarodnim pravom, uključujući i eventualno pravo dvojnog državljanstva, te zauzevši stav da ni pod kojim okolnostima, korištenje prava na samoopredjeljenje ne može da uključuje promjene granica nastalih u vrijeme sticanja nezavisnosti,⁵⁹ čime se priklonila stavu da je nosilac prava na samoopredjeljenje „demos“, tj. stanovništvo cijele države, a ne „ethnos“, tj. određena etnička skupina, jer bi realizacija eksternog samoopredjeljenja „ethnosa“, u slučaju bivše Jugoslavije neminovno uključivala promjene granica. Može se reći zapravo, da je Badinterova komisija u svom radu i odlukama dosljedno pratila i primjenjivala stavove koje je zauzeo Međunarodni sud pravde u gore navedenim predmetima, pogotovo u pogledu primjene principa *uti posidendis iurs*, te zahtjeve za održavanjem referenduma.

Pravo na samoopredjeljenje, kao što je već napomenuto, predstavlja jedno od najznačajnijih instituta međunarodnog prava, međutim, istovremeno i jedno od onih oko kojeg postoji veliki broj oprečnih tumačenja i stavova, kao i nepostojanje konsenzusa oko bitnih

57 Pellet, A., “The Opinions of the Badinter Arbitration Committee A Second Breath for the Self-Determination of Peoples”, European Journal of International Law, Vol. 178, 1992, 178

58 *Ibid*

59 *Ibid*

pitanja koja se odnose na korištenje tog prava. Tako da se može reći kako ipak postoji određeni konsenzus oko korištenja prava na samoopredjeljenje u kontekstu dekolonizacije, međutim, oko korištenja prava na samoopredjeljenje van konteksta dekolonizacije, iako su se takvi slučajevi dešavali, ne postoji međunarodnopravni konsenzus. Konsenzus ne postoji ni oko pitanja modaliteta, širine i sadržaja, te kompatibilnosti sa principima međunarodnog prava, osim eventualno kada se govori o internom samoopredjeljenju. Također, konsenzus ne postoji ni oko pitanja ko je nosilac prava na samoopredjeljenje i ko je zapravo „narod“ („people“) označen u tekstu pakta, tj. da li je to „ethnos“ ili „demos“.

5. OSVRT NA BOSNU I HERCEGOVINU

Nezaobilazno je nakon izlaganja o položaju prava na samoopredjeljenje u međunarodnom pravu osvrnuti se na implikacije te međunarodnopravne norme na Bosnu i Hercegovinu i njen ustavnopravni poredak, posebno u kontekstu čestih rasprava u javnosti, ali i raznih izjava, kao i zaključaka i drugih službenih i neslužbenih dokumenata, usvojenih posebno u entitetskom parlamentu bh. entiteta Republika Srpska, u kojima se poziva na korištenje prava na samoopredjeljenje.

Historijski gledano, u modernom kontekstu svjetskog poretka nastalog nakon Drugog svjetskog rata i uspostavljanja Organizacije Ujedinjenih Nacija i tim temeljem nastalih pravnih dokumenata koji određuju pravo na samoopredjeljenje kao normu međunarodnog prava, Bosna i Hercegovina i njeno stanovništvo to pravo su koristili prilikom referendumu o nezavisnosti, kojim se BiH odvojila od bivše SFRJ 1992. godine. Raspad bivše SFRJ i sa međunarodnopravnog aspekta nosi niz specifičnosti. U samom procesu disolucije, značajne su dvije okolnosti. Prva je, da je SFRJ svojim ustavnopravnim poretkom, tj. Ustavom iz 1974. godine dozvoljavala korištenje samoopredjeljenja do odcjepljenja. Kao što je spomenuto, pitanje nosioca tog prava nije uživalo konsenzus unutar države, međutim, samo postojanje prava na samoopredjeljenje nije bilo osporavano. Druga značajna okolnost bila je stanovište koje su zauzeli relevantni međunarodni akteri, u prvom redu uticajne države stalnih članica Vijeća Sigurnosti UN-a, te države tadašnje Evropske Ekonomski Zajednice koje su prihvatile državnost i nezavisnost novih republika. Već spomenuta Badinterova komisija

je odigrala značajnu ulogu u formiranju stava EEZ, a i ostalih država u pogledu međunarodnopravne karakterizacije tog procesa i određenja država i međunarodne zajednice prema novonastalim državama. Kao što je gore navedeno, Komisija je ustanovila niz bitnih odluka među njima: da je bivša SFRJ u procesu dezintegracije, da bivše republike mogu koristiti pravo na samoopredjeljenje, da se primjenjuje princip *uti posidendis iuris* u pogledu teritorijalnog razgraničenja, te da je nosilac prava na samoopredjeljenje narod u smislu „demosa“, tj. cjelokupnog stanovništva svake od bivših jugoslavenskih republika a ne narod u smislu „ethnosa“, tj. etničke grupe. Komisija je preporučila održavanje referendumu u Bosni i Hercegovini kao preduslova za priznanje njene samostalnosti, što je i učinjeno u martu 1992. godine, čime Bosna i Hercegovina koristi svoje pravo na samoopredjeljenje, te biva priznata od strane niza država i prihvaćena u međunarodnopravni okvir OUN-a kao nezavisna i suverena država i subjekt međunarodnog prava. Opštim okvirnim mirovnim sporazumom za BiH (Daytonskim sporazumom), tj. njegovim Aneksom 4., koji predstavlja tekst Ustava BiH, potvrđuje se u prvom članu da Bosna i Hercegovina nastavlja kontinuitet državnosti, sa novim unutrašnjim ustrojstvom. Novim Ustavom definirano je interno ustrojstvo države sa visokim nivoom decentralizacije, uspostavom entiteta, kantona (i distrikta Brčko), te mehanizmi zaštite prava i interesa konstitutivnih naroda, koji uključuju korištenje „veta“ ili pozivanje na vitalni nacionalni interes u određenim situacijama u zakonodavnoj proceduri i prilikom donošenja odluka.

Međutim, u političkom diskursu i retorici, posebno u periodima političke krize, ponavljaju se pozivi na secesiju. I dalje postoje snage koje se pozivaju na pravo na samoopredjeljenje (ne isključujući i eksterno samoopredjeljenje) konstitutivnih naroda i entiteta. Zaključci usvojeni u skorije vrijeme u Narodnoj skupštini Republike Srpske, koji se pozivaju na pravo na samoopredjeljenje konstitutivnih naroda,⁶⁰ navodivši kako „Republika Srpska zadržava pravo da konačno odluči o svom budućem statusu“⁶¹, te kroz „Inicijativu za razgovor o mogućim rješenjima za BiH“ u kojoj se navodi kako „srpski konstitutivni narod zadr-

60 Vidi dalje: <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/zaključci/z-k-lj-u-č-c-i-u-vezi-informacije-o-neustavnoj-transformaciji-dejtonske-strukture-bih-i-uticaju-na-položaj-i-prava-republike-srpske>, pristupljeno u julu 2021.

61 *Ibid*

*žava pravo na samoopredjeljenje, u skladu sa svim međunarodnim ugovorima*⁶², koja je u izmijenjenom obliku usvojena u Zaključcima Narodne Skupštine RS od 11.05.2021. godine u kojima se poziva na „sveobuhvatan dijalog“ između predstavnika entiteta i konstitutivnih naroda o „mogućim rješenjima za BiH“⁶³. (Navedene odluke su ilustrativne u smislu da ukazuju na postojanje određenih političkih tendencija, te su navedene kao aktuelne u vrijeme pisanja ovog rada, koji ne obuhvata kasnija unutrašnja i međunarodna dešavanja). Ti dokumenti su usvojeni u entitetskom zakonodavnom tijelu i oni iako ne predstavljaju zakonske odredbe *stricto sensu*, imaju pravnu težinu veću od puke deklaracije ili retorike, iz razloga što, između ostalog, zadužuju institucije i pojedince, kako na entitetskom tako i na državnom nivou, na poduzimanje određenih aktivnosti.

Bez ulaska u politički diskurs o zahtjevima za eksterno samoopredjeljenje u Bosni i Hercegovini, posmatrajući te zahtjeve sa pravne strane, a posebno sa međunarodnopravnog aspekta, ne može se pronaći opravdanje i uporište ni u ustavnopravnom poretku Bosne i Hercegovine, kao ni u normama međunarodno pravnih izvora, na korištenje prava na eksterno samoopredjeljenje od strane nekog od konstitutivnih naroda ili entiteta unutar Bosne i Hercegovine. Entiteti, kao jedinice internog ustrojstva države Bosne i Hercegovine, nisu njene prethodnice i nemaju pravo na otcjepljenje, što je potvrđeno i relevantim tumačenjima Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, posebno u odlukama u predmetu U 5/98.

Predmet je značajan i šire poznat kao „*Presuda o konstitutivnosti naroda u BiH*“. Međutim, u sjeni (veoma značajnih) odredbi o pitanju konstitutivnosti naroda na teritoriji BiH koje te presude tretiraju, također se nalaze i iznimno značajne odredbe i stavovi Ustavnog suda BiH o korištenju prava na eksterno samoopredjeljenje i secesiju, kako od strane entiteta, tako i od strane konstitutivnih naroda. To je posebno vidljivo u Djelimičnoj odluci br. U 5/98 III od 01.07.2000. god.

62 Vidi dalje: <https://ba.n1info.com/vijesti/inicijativa-nsrs-o-mogucim-rjesenjima-za-bih-uz-pravo-na-samoopredjeljenje/>, pristupljeno u julu 2021

63 Vidi dalje: <http://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/vijesti/narodna-skupština-usvojila-zaključke-u-vezi-pokretanja-inicijative-za-razgovor-i-dijalog-između-strana-srpske-i-fbih-te-zaključke-povodom-pisma-visokog-predstavnika>, pristupljeno u julu 2021

u paragrafima 29. i 30. u kojima se, u vezi ustavnopravnog položaja entiteta, veoma jasno navodi kako:

„Član I/1. Ustava BiH očigledno ustanavljuje činjenicu da jedino Bosna i Hercegovina nastavlja „svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država, sa svojim unutarnjim ustrojem izmijenjenim kako je to predviđeno ovim Ustavom”. Zatim član I/3. uspostavlja dva entiteta, Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku kao sastavne dijelove države Bosne i Hercegovine. Nadalje, kao što se može vidjeti npr. iz člana III/2. Ustava BiH, entiteti su podređeni suverenitetu Bosne i Hercegovine. Za razliku od primjera sastavnih jedinika saveznih država koje se i same nazivaju državama, u slučaju Bosne i Hercegovine je iz ovoga jasno da Ustav BiH nije priznao Republiku Srpsku niti Federaciju Bosne i Hercegovine kao „države”, već ih, umjesto toga, naziva „entitetima”...“⁶⁴

„ ... Prema tome, suprotno tvrdnjama zastupnika Narodne skupštine RS, Ustav BiH ne ostavlja prostora za bilo kakav „suverenitet” entiteta ni za pravo na „samoorganizovanje” zasnovano na ideji „teritorijalne odvojenosti”. Državljanstvo se entiteta, tako, dodjeljuje prema članu I/7. Ustava BiH i nije dokaz njegove „suverene” državnosti. Na isti način su članom III/3. (a) Ustava BiH „vladine funkcije” dodijeljene institucijama BiH, odnosno entitetima, tako da ovlasti entiteta nisu ni na koji način izraz njihove državnosti, već proizilaze iz ove raspodjele ovlasti iz Ustava BiH.“⁶⁵

Dalje, u pogledu prava na samoopredjeljenje konstitutivnih naroda, Ustavni sud BiH dao je svoj stav proglašivši neustavnim dijelove Preambule Ustava Republike Srpske koji su se pozivali na: „...prirodno, neotuđivo i neprenosivo pravo srpskog naroda na samoopredjeljenje...“⁶⁶

Bitno je dodati kako se Ustavni sud BiH u navedenoj presudi u nekoliko navrata citirao i referisao na navedenu presudu Vrhovnog suda Kanade u pitanju secesije Kvebek, tako da je vidljivo kako je ta presuda imala uticaja na stavove Ustavnog suda BiH. Time se Ustavni sud BiH jasno odredio kako je pozivanje na eksterno samoopredjeljenje bilo entiteta, bilo nekog konstitutivnog naroda protivno Ustavu BiH. Takvom stavu Ustavnog suda BiH možemo pridodati i stavove

64 Presuda Ustavnog suda BiH, br. U 5/98 III od 14.09.2000. godine, objavljena u Službenom glasniku BiH br. 23/00

65 Presuda Ustavnog suda BiH, br. U 5/98 III od 14.09.2000. godine, objavljena u Službenom glasniku BiH br. 23/00

66 *Ibid*

zauzete od strane Upravnog odbora Vijeća za implementaciju mira (PIC), koje je u nekoliko navrata potvrdilo kako entiteti nemaju pravo na secesiju,⁶⁷ međutim, uz uvažavanje značaja stavova PIC-a u njihovom političkom smislu, sa aspekta pravne analize, svakako je dovoljno uzeti u obzir odluke Ustavnog suda BiH kao konačni i pravno obavezujući stav najviše sudske instance zadužene za tumačenje i zaštitu Ustava BiH i njegon ustanopravnog poretku.

Imajući sve navedeno u vidu, može se zaključiti da zahtjev za korištenje prava na samoopredjeljenje u vidu eksternog samoopredjeljenja od strane konstitutivnih naroda ili entiteta u Bosni i Hercegovini nema pravne osnovanosti. Za takav zaključak mogu se identificirati najmanje tri pravna uporišta.

Prvi polazi od internog ustanopravnog uređenja BiH, kao polazne tačke. Naime, za razliku od Ustava bivše SFRJ ili nekih drugih država koje svojim ustavom ili na drugi način dozvoljavaju eksterno samoopredjeljenje sastavnih jedinica države, kao što je npr. spomenuti slučaj dopuštenja da Škotska održi referendum o nezavisnosti, u ustanopravnom poretku Bosne i Hercegovine, ni entiteti, niti konstitutivni narodi to pravo ne posjeduju, što je vidljivo iz samog Ustava BiH i presuda Ustavnog suda BiH. Za razliku od BiH, u primjeru bivše SFRJ, postojanje prava nije dovođeno u pitanje, jer je bilo navedeno u samom Ustavu bivše SFRJ iz 1974. godine. Postojalo je neslaganje oko nosioca prava u kontekstu Ustava SFRJ tj. da li su nosioci narodi ili bivše sastavne republike. U slučaju BiH, ništa slično nije navedeno i nikakvo pravo te vrste nije dato bilo kome. Naprotiv, postoji negativan stav Ustava i Ustavnog Suda BiH.

Pored negativnog određenja ustanopravnog uređenja BiH, drugo uporište je i nedostatak osnove za pozivanje na pravo za eksterno samoopredjeljenje u izvorima međunarodnog prava. Međunarodnopravno normiranje i tumačenje prava na samoopredjeljenje, koje ne uživa konsenzus oko bitnih pitanja, kao što je pitanje nosioca prava na samoopredjeljenje i korištenja prava na eksterno samoopredjeljenje van konteksta dekolonizacije ili remedijalne secesije, ni u kom slučaju ne daje osnova za zaključak po kojem postoji prihvatljivost i podrška secesiji koja se odvija uz protivljenje država čiji se teritorijalni integritet i suverenitet narušava (ako se radi o državi koja

⁶⁷ Vidi dalje: <http://www.ohr.int/cat/deklaracije-i-komunike-vijeca-za-provedbu-mira-bs/>, pristupljeno u julu 2021

funkcioniše u skladu sa principima međunarodnog prava i na osnovu reprezentativne demokratije koja uključuje cijelokupno stanovništvo bez diskriminacije). Čak naprotiv, postoji protivljenje koje je izraženo u različitim deklaracijama, a koje ne dopušta secesiju izvan konteksta dekolonizacije ili strane vojne okupacije i represije. U kontekstu samoopredjeljenja konstitutivnih naroda ili entiteta u BiH ne može se govoriti o procesu dekolonizacije (čak ni neumjereno ekstenzivnim tumačenjem uloge međunarodnog faktora i u prvom redu ovlasti Višokog predstavnika, BiH se ne može podvesti u takav kontekst), kao ni o slučaju koji bi pozivao na remedijalno eksterno samoopredjeljenje.

Može se reći da bi bilo koja akcija u smjeru secesije aktere odvela u jedan međunarodnopravno upitan položaj i u poziciju koja djeli mično podsjeća na međunarodnopravnu poziciju (odnosno nedostatak iste), koje imaju npr. regije Abhazije i Južne Osetije⁶⁸ koje su proglasile odcjepljenje od Gruzije. U političkom smislu, ta pozicija bi bila i nepovoljnija od navedenih, a svakako neuporedivo nepovoljnija od pozicije Kosova, koje ipak uživa priznanje značajnih aktera međunarodnog prava, koji ga čak vide kao jedan vid remedijalnog eksternog samoopredjeljenja.⁶⁹ Sa druge strane, iako bi državnost, suverenitet i teritorijalni integritet države Bosne i Hercegovine faktički bili narušeni na internom planu, sa međunarodnopravnog aspekta bilo kakva secessionistička akcija ne bi imala uticaj na njen međunarodnopravni subjektivitet, ni kontituitet državnosti, kao što nisu imale ni slične aktivnosti u 90-im godinama prošlog vijeka, uprkos kojima je Bosna i Hercegovina ostvarila svoju državnost i zadobila međunarodnopravno priznanje i subjektivitet. Međutim, kada bi se i zanemarile implikacije koje proizvodi poseban status Brčko Distrikta na izvodivost takve akcije, istom bi bile dovedene u pitanje odredbe Daytonskog mirovnog sporazuma i iz njega proizišlog ustavnopravnog ustrojstva (u prvom redu pozicija entiteta).

U konačnici, treći argument za neosnovanost zahtjeva za poziva-

68 Walter, C., Von Ungern-Sternberg, A. i Abushov, K. (2014.), „*Self-Determination and Secession in International Law*“, Oxford University Press, Oxford, 250

69 Vidmar, J. , „*Remedial Secession in International Law: Theory and (Lack of) Practice*”, St Antony’s International Review, Vol. 6, No. 1, 2010, 52

nje na pravo na samoopredjeljenje nekog od bosanskohercegovačkih konstitutivnih naroda ili entiteta je činjenica, da su isti to pravo na samoopredjeljenje već konzumirali u modalitetu (veoma širokog) internog samoopredjeljenja. Unutrašnjim ustrojstvom Bosne i Hercegovine, uspostavljen je visok nivo autonomije, decentralizacije entiteta i kantona i niz mehanizama zaštite interesa i prava konstitutivnih naroda na svim nivoima, tako da, ne samo da se radi o reprezentativnoj demokratiji i zaštiti prava različitih naroda, nego se realizacijom tih principa dovelo do situacija kršenja ljudskih prava „ostalih“ stanovnika BiH, što dokazuju presude Evropskog suda za ludska prava u slučajevima Sejdic-Finci⁷⁰ i Zornić, te proizvela situacija fragmentacije i otežanog funkciranja vlasti, kao i zakonodavnog rada na svim nivoima, što je utvrđeno, između ostalog, u Mišljenju Evropske komisije o aplikaciji BiH za članstvo u EU.⁷¹ U tom kontekstu, zbog svih prethodno navedenih argumenata internog ustavnopravnog karaktera i međunarodnopravnog karaktera, dalji koraci ka eksternom samoopredjeljenju (secesiji), ne mogu imati pravnu osnovanost.

ZAKLJUČAK

Pravo na samoopredjeljenje je jedna od najznačajnijih međunarodnopravnih normi ali ujedno i jedna od najzagonetnijih. Od samog začetka, pravo na samoopredjeljenje prate oprečna tumačenja i nedostatak konsenzusa, vjerovatno zbog visokog političkog potencijala i implikacija koje pozivanje na to pravo posjeduje. U konačnici, sa međunarodnopravnog aspekta, može se ustanoviti oko čega postoji konsenzus, oko čega isti ne postoji, gdje egzistiraju različita tumačenja, te koja od tih tumačenja uživaju veću međunarodnopravnu prihvatljivost.

Može se reći da postoji konsenzus oko toga da pravo na samoopredjeljenje predstavlja pravo *erga omnes* i čije korištenje u obliku eksternog samoopredjeljenja tj. secesije u kontekstu procesa oslobođenja od kolonijalne dominacije i okupacije uživa jedinstvenu me-

⁷⁰ Vidi dalje: Case of Sejdic Finci v BiH, dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/>, pristupljeno u julu 2021

⁷¹ Vidi dalje: Mišljenje EK o aplikaciji BiH za članstvo u EU, dostupno na: http://europa.ba/?page_id=63863, pristupljeno u julu 2021

đunarodnopravnu podršku i odobrenje. U pogledu drugih značajnih pitanja ne može se govoriti o postojanju međunarodnopravnog konsenzusa, a time ni o postojanju norme običajnog prava ili sveopšte prihvaćenog tumačenja, nego o oprečnim stavovima aktera međunarodnog prava i pojedinačnim slučajevima čiji je tretman različit.

U situaciji nepostojanja međunarodnopravnog konsenzusa i neprihvatljivosti eksternog samoopredjeljenja koje se dešava izvan konteksta oslobođenja od kolonijalne dominacije, okupacije i represije, početnu tačku prilikom determinacije postojanja i tretiranja prava na samoopredjeljenje predstavlja unutrašnje ustavnopravno uređenje države u pitanju. Iako postoje slučajevi u kojima se koristilo pravo na eksterno samoopredjeljenje, a koji su se dešavali van konteksta procesa dekolonizacije i koji su se odvijali protivno ustavnim poretkima država u pitanju, oni ne uživaju šиру prihvatljivost niti međunarodnopravni konsenzus.

Sa druge strane, korištenje prava na samoopredjeljenje u modalitetu internog samoopredjeljenja, koje može da se pojavi u različitim oblicima, počevši od široke zaštite manjinskih prava, do parcijalne autonomije u određenim pitanjima ili čak teritorijalne autonomije, predstavlja jedan nekontroverzan i međunarodnopravno prihvaćen vid korištenja prava na samoopredjeljenje, koje je u skladu sa principima sadržanim u Povelji UN-a i suštinski predstavlja pitanje unutrašnjeg uređenja države.

Oko pitanja ko je nosilac prava na samoopredjeljenje tj. da li je to narod u smislu „ethnosa“ ili „demos“, tj. cjelokupnog stanovništva države, također ne postoji međunarodnopravni konsenzus, s tim da mnogi relevantni izvori u prošlosti, uključujući i onaj koji se u konkretnom slučaju bavio pitanjem Bosne i Hercegovine tj. Badinterova komisija, prednost dao „demosu“.

Iako ne uživa konsenzualnu podršku, određeni nivo priznanja ipak posjeduje tzv. „remedijalno eksterno samoopredjeljenje“ koje podrazumijeva secesiju kao izlaz iz ekstremno teškog stanja kršenja ljudskih prava i represije nad nekim narodom. Remedijalno samoopredjeljenje teško da može biti identificirano u slučaju postojanja reprezentativne demokratije koja obuhvata sve elemente društva i uključuje mjere zaštite manjinskih prava, tj. u državama koje se poнаšaju u skladu sa principima Povelje UN-a. Ono se može uzeti u razmatranje u slučajevima u kojima osim secesije, ne postoji drugi izlaz.

U kontekstu Bosne i Hercegovine i pitanja o pravu na korištenje prava na samoopredjeljenje nekog od konstitutivnih naroda ili entiteta, može se zaključiti da bilo kakav zahtjev na korištenje eksternog samoopredjeljenja nema pravnu osnovanost. Pravo na eksterno samoopredjeljenje tj. secesiju nije dato Ustavom BiH za razliku od nekih drugih slučajeva kao što je to između ostalog bio i Ustav SFRJ. Korištenje prava na eksterno samoopredjeljenje nekog konstitutivnog naroda ili entiteta nema ni međunarodnopravno uporište. Sa druge strane, može se konstatovati da je pravo na samoopredjeljenje konstitutivnih naroda već izdašno konzumirano u obliku internog samoopredjeljenja, do te mjere da je došlo do disbalansa i kršenja prava drugih državljana BiH i narušenog funkcionisanja vlasti na svim nivoima države. BiH se u tom smislu može uzeti kao primjer krajnjeg oblika provedbe internog samoopredjeljenja konstitutivnih naroda.

Na kraju, može se opet ponoviti konstatacija da se zbog političkih konotacija koje nosi pravo na samoopredjeljenje, u javnosti isto neopravdano reducirano na njegov krajnji oblik eksternog samoopredjeljenja tj. na secesiju. Zapravo, radi se o međunarodnopravnom institutu koji je mnogo širi od tog svog pojavnog oblika. Kao kolektivno pravo koje prema samoj svojoj definiciji ne predstavlja absolutno pravo, nego pravo čije je korištenje kvalifikovano zahtjevom da njegova realizacija bude u skladu sa principima međunarodnog prava sadržanim u Povelji UN-a, ono daje različite mogućnosti korištenja, bez narušavanja principa teritorijalnog integriteta i drugih principa iz Povelje UN-a. Iako se naizgled radi o sukobu „dva principa“, to zapravo nije slučaj. Pravo na samoopredjeljenje se u pravilu mora i može koristiti u skladu sa principima sadržanim u Povelji UN-a, a sinteza ta dva međunarodnopravna instituta je vidljiva u modalitetu internog samoopredjeljenja, koje uživa široku međunarodnopravnu prihvatljivost, a koje može da se realizuje u različitim oblicima, ovisno od konteksta konkretne države.

LITERATURA:

Pravni akti:

1. International Covenant on Civil and Political Rights (Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>, pristupljeno u julu 2021)
2. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cesr.aspx>, pristupljeno u julu 2021)
3. Deklaracija o davanju nezavisnosti narodima i zemljama pod kolonijalnom upravom, Rezolucija UN br. 1514 (Dostupno na: [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514\(XV\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514(XV)) pristupljeno u julu 2021)
4. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations (Dostupno na: <https://www.un.org/ruleoflaw/files/3ddaf104.pdf>, pristupljeno u julu 2021)
5. General Assembly Resolution 36/103, Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States (Dostupno na: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/RES/36/103>, pristupljeno u julu 2021)
6. Vienna Declaration emanating from the 1993 UN World Conference on Human Rights (Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/vienna.aspx>, pristupljeno u julu 2021)
7. Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine (Dostupno na: http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_sfrj_1974.html, pristupljeno u julu 2021)
8. Ustav SSSR-a iz 1977 (Dostupno na: <https://www.servat.unibe.ch/icl/r100000.html>, pristupljeno u julu 2021)
9. The Question of the Aaland Islands: Report of the Commission of Jurists, League of Nations Official Journal, October 1920, Special Supplement No. 3 (Dostupno na: <https://>

biblio-archive.unog.ch/Dateien/CouncilMSD/C-99-M-99-1945-V_EN.pdf, pristupljeno u julu 2021)

10. Advisory opinion of the International Court of Justice on the Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Dostupno na: <https://www.icj-cij.org/en/case/131/advisory-opinions> , pristupljeno u julu 2021)
11. Advisory opinion of the International Court of Justice on the unilateral declaration of independence of Kosovo (Dostupno na: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf> , pristupljeno u julu 2021)
12. Case of Sejdic Finci v BiH, (Dostupno na: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-96491%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-96491%22]}) , pristupljeno u julu 2021)
13. Reference re Secession of Quebec [1998] 2.S.C.R (Dostupno na: <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do> , pristupljeno u julu 2021)
14. Presuda Ustavnog suda BiH, br. U 5/98 III, objavljena u Službenom glasniku BiH br. 23/00

Knjige, udžbenici, zbirke:

1. Cassesse, A. (2005.), *International Law*, Oxford University Press, Oxford
2. Shaw, M. N. (2008.), *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge
3. Smith, R. K.M. (2012.), *Textbook on international human rights*, Oxford University Press, Oxford
4. Walter, C. , Von Ungern-Sternberg, A. i Abushov, K. (2014.), „*Self-Determination and Secession in International Law*“ , Oxford University Press, Oxford
5. Cassese, A. (1995.), *Self-Determination of Peoples. A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press, Cambridge

Članci, studije:

1. Cass, D. Z., „*Rethinking Self-Determination: A Critical Analysis of Current International Law Theories*“, Syracuse Journal of International Law and Commerce Vol. 18, 1992, 21- 42
2. Cohen-Almagor, R., “*Two-State Solution - the Way Forward.*” Jahrbuch fur Recht und Ethik, 20, 2012, 381-398
3. Hilpold, Peter, „*Self-determination and Autonomy Between Secession and Internal Self-determination*“ , International Journal on Minority and Group Rights Vol. 24, No. 3 , 2017, 302-335
4. Kempin, T., „*The Right to Self-Determination of Ethnic Groups*“, International Journal on Minority and Group Rights , Vol. 23, No. 2, 2016, 250-269
5. Kirgis, F. L., „*The Degrees of Self-Determination in the United Nations Era*“ , The American Journal of International Law , Vol. 88, No. 2, 1994, 25-55
6. McCorquodale, R., „*Self-Determination: A Human Rights Approach*“, The International and Comparative Law Quarterly , Vol. 43, No. 4, 1994, 857-885
7. Mills, Alex, „*The Kosovo Advisory Opinion: If You Don't Have Anything Constructive To Say ...?*“, The Cambridge Law Journal , Vol. 70, No. 1 2011
8. Pellet, Alain,” *The Opinions of the Badinter Arbitration Committee A Second Breath for the Self-Determination of Peoples*”, European Journal of International Law, Vol. 178, 1992
9. Perišić, P., „*Pravo naroda na vanjsko samoodređenje izvan kolonijalnog konteksta i slučaj Kosova*“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 34 No. 2, 2013, 761-783
10. Van den Driest, S.F., „*Crimea's Separation from Ukraine: An Analysis of the Right to Self-Determination and (Remedial) Secession in International Law*“, Netherland Int Law Rev, Vol. 62, 2015
11. Vidmar, J. , “*Remedial Secession in International Law: Theory and (Lack of) Practice*”, St Antony's International Review , Vol. 6, No. 1, 2010, 37-56

12. Wilson, G., „*Self-Determination, Recognition And The Problem Of Kosovo*“, *Netherlands International Law Review*, LVI, 2009, 455-481
13. Zubeida, M., „*The Principle of Self-Determination in International Law*“, *The International Lawyer*“, Vol. 5, No. 3, 1971, 479-487
14. Zyberi, G., „*Self-Determination Through The Lens Of The International Court Of Justice*“, *Netherlands International Law Review*, LVI, 2009, 429-453

RIGHT TO SELF-DETERMINATION IN INTERNATIONAL LAW

Harun Halilović, LLM
Attorney at Law, Sarajevo
e-mail: halilovicharun@gmail.com

SUMMARY

Since its inception, right to self-determination is subject to various interpretations and unduly reduction to the issue of secession. History of the right to self-determination has an interesting trajectory. Especially the question of the consensus, or lack of it, on important aspects of the right to self-determination as a norm of international law, including the question of holders of the right and the question of the extent of the right. Of great importance, also, is the overview of different modalities such as „internal“; „external“ and „remedial“ self-determination, as well as the question of their acceptance in international law. The main goal of this paper is an overview of the position of the right to self-determination in international law in the context of the sources of international law. Right to self-determination and principles of territorial integrity and non-intervention are often cited as being opposed to each other, however, we can conclude that a modality of use of the right, which is in accordance with other principles of international law certainly exists. Also important, examination of the right to self-determination in the context of constitutional order of Bosnia and Herzegovina and political implications under which the right to self-determination is often invoked.

Keywords: Right to self-determination, external, internal, remedial self-determination, secession, Bosnia and Herzegovina